

TÜRKİYE VI.ULUSAL BAHÇE BİTKİLERİ KONGRESİ

4-8 Ekim 2011, Şanlıurfa

Harran Üniversitesi
Ziraat Fakültesi
Bahçe Bitkileri Bölümü

Dünya ve Türkiye Turunçgiller Sektöründeki Gelişmeler Işığında Bazı Değerlendirmeler

Mustafa Kaplankıran[1], T.Hakan Demirkeser[1], Celil Toplu[1], Müge U. Kamiloğlu[1], Ercan Yıldız[1]
[1]MKÜ Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü Antakya/HATAY
mkkiran@mku.edu.tr

Özet

1990 yılına göre 2009 yılındaki dünya turunçgil üretimi %60.6 lık bir artış gösterirken, Türkiye üretimi %138.4 lük bir artışa sahip olmuştur. Aynı yıllar arasında, dünya ihracatı %69.9, Türkiye dışsatımı ise %128.3 oranında bir artış göstermiştir. Türkiye'de mandarin ve limon üretiminde dünya ile paralellik gözlenirken, portakal, altıntop ve diğer turunçgillerde önemli farklılıklar olmuştur. Üretimdeki bu farklılıklar, altıntop ihracatına yansımış, ancak portakal ihracatına yansıyamamıştır. Dünyada, diğer turunçgiller üretim ve ihracatı artış gösterirken, Türkiye'de üretim %27.5, ihracat ise %25.0 oranında azalış göstermiştir. Diğer yandan, ülkemizin en büyük dış pazarları iyi tarım tekniği ile üretilmiş turunçgil meyveleri istemekte ve bunun belgelerini zorunlu tutmaktadırlar. Dünya turunçgiller sektöründeki gelişmeler dikkate alındığında, ülkemizde turunçgil bahçesi tesisinin artık ömürlük bir yatırım olarak görülmemesi, pazar hareketleri ve dünya eğilimleri doğrultusunda zaman zaman yenilenmesi gerekmektedir. Üreticilerin yeni tesislerini dünyanın küçük meyveli turunçgillere olan eğilimini, dünya pazarlarındaki boşluk dönemlerini, yakın gelecekte dünya altıntop ve limon tüketim trendlerinde kayda değer artışların beklenmediğini göz önüne alarak, yeni tür ve çeşitlerle, arındırılmış materyalle, tür ve çeşitlere uygun anaçlarla uygun ekolojide ve sık dikim yöntemlerini kullanarak kurmalarının ve mutlaka iyi tarım tekniğine göre üretim yapmalarının yararlı olacağı belirtilebilir.

Anahtar Kelimeler: turunçgil, üretim, ihracat, gelişme, değerlendirme.

Some Evaluations Based on Developments in The World and Turkey Citrus Sector

Abstract

The world citrus production increased by 60.6% from 1990 to 2009 while Turkey's citrus production by 138.4%. The world citrus export increased by 69.9% while Turkey's citrus export by % 128.3% at same time period. The production of mandarin and lemon in Turkey showed similar trend with the world, but the production of orange, grape fruit and other citrus fruits significantly differed from the world. These differences in the production have seen in the grape fruit export, but not in orange export. The production and export of other citrus fruits increased in the world while decreased by 27.5% and 25.0%, respectively. On the other hand, Turkey's major export markets required citrus fruits with good agricultural practices certification. Based on the world citrus sector developments, citrus orchards in Turkey should not be considered as life long investments and should be replanting time to time according to global market trends. Producers should consider demand for small citrus fruits and market gaps in the world with no expectation of significant increase in world grape fruit and lemon consumption in near future when establishing new plantations. Producers should establish new plantations with virus free material and new citrus species and cultivars on proper rootstocks in proper ecological condition with high density planting and adopt good agricultural practices.

Keywods: citrus, production, export, development, evaluation.

Giriş

Ülkemizde üzümden sonra en fazla üretilen meyve grubunu oluşturan ve yaş meyve sebze ihracatımızda yıllardan beri ilk sıralarda bulunan turunçgiller, aynı zamanda üretim artışında da diğer alanlarda oluşan artışın çok üstünde bir artış göstermekte ve bu artışın önümüzdeki yıllarda da devam edeceği beklenmektedir. Son yıllarda yaşanan global ekonomik krizin istihdamı olusuz etkilemesine karşın, gerek üretim, gerekse ihracatta ön sıralarda bulunması ve üretim ve ihracatının her yıl artış göstermesi nedeniyle turunçgiller, ülkemizde değişik alanlarda önemli bir istihdam oluşturmakta ve sektörün bahçeden çatala kadar olan sürecindeki bir sorun oldukça fazla sayıdaki

insanı etkilemekte ve önemli sayılabilecek yankı oluşturmaktadır. Ülkemiz turunçgiller üretim ve ihracatının sürekli hızlı bir artış içinde bulunması yetiştirme teknikleri, çeşit dinamizmi, anaç kullanımı, ekoloji seçimi ve ticaretiyle verimlilik ve kalitede birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu makalede, dünya ve Türkiye turunçgil sektöründeki gelişmeler ve eğilimler ışığında ülkemiz için bazı değerlendirmeler yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Dünya ve Türkiye Turunçgiller Üretim ve İhracatındaki Gelişmeler

Dünya ve Türkiye'nin 1990 ve 2009 yılarındaki üretim durumları ile artış oranları Çizelge 1 de sunulmuştur. Çizelgeden de izlenebileceği gibi, belirtilen yıllar arasında dünya genelinde portakalda %36.0 , mandarinde %143.9, limon ve laymda %92.4 , altıntop ve şadokta %10.4 ve diğer turunçgillerde %99.9 luk üretim artışları gerçekleşmiştir. Aynı yıllar arasında Türkiye 'de potakalda %129.9, mandarinde %145.3, limonda %119.5, altıntopta %487.7 oranında üretim artışı sağlanmış, diğer turunçgillerde ise %27.5 lik bir azalma görülmüştür Dünyadaki toplam üretim artışı %60.6 olurken, Türkiye'de % 138.4 olmuştur (FAO,2009a).

Genel olarak bakıldığında, ülkemizdeki artış dünyadaki oransal artışın 2 katını geçmekte, mandarin hariç diğer türlerde dünya ile paralellik olmadığı dikkati çekmektedir. Kaplankıran ve ark. (2005) da çalışmalarında benzer noktayı vurgulamaktadırlar. Tuzcu ve ark.(1995), yaptıkları turunçgil meyveleri üretim projeksiyonu çalışmasında, Türkiye'de yıllık olarak %3.5-4.0 dolayında üretim artışı olacağını, portakal ve mandarinin 15000 ton, limonun 2500 ton ve altıntopun 4000 ton civarında yıllık artış göstereceğini belirlemişler ve endüstriyel kullanımda önemli artışlar beklendiğini belirtmişlerdir. Çınar(2004), gelecek 15 yıl içinde Türkiye turunçgil üretiminin 2 ye katlanacağını, Kaplankıran ve ark. (2005) ise, bu görüşe katılmakla birlikte ülkemiz üretim artışının beklenenden daha yüksek gerçekleştiğini bildirmekte, Kaplankıran (2011a) da önümüzdeki 10 yıl içinde Türkiye turunçgil üretiminin mevcut durumdan %70-80 daha fazla olacağını öne sürmüştür.

Dünya ve Türkiye turunçgil ihracatının 1990-2009 yıllarındaki durumu Çizelge 2 de verilmiştir. Dünyada yaklaşık 20 yıllık süreçte %69.9 luk toplam ihracat artışı olmuş, portakal dışsatımında %32.6, mandarinde %166.5, limon ve laymda %134.3, altıntop ve şadokta %22.9 ve diğer turunçgillerde %62.2 oranında artış sağlanmıştır. Aynı yıllarda Türkiye ihracatında %128.3 lük artış gerçekleşmiş, portakaldaki artış %103.2, mandarindeki 160.9, limondaki %77.3 ve altıntoptaki %253.6 olurken, diğer turunçgillerde %25 lik azalış kaydedilmiştir (FAO,2009b).Üretimde olduğu gibi, ihracatımızdaki artış ta dünya ortalamasının üstünde gerçekleşmiş, ancak üretim artışındaki hıza ulaşamamıştır. Türkiye ihracat artışında mandarin dışında dünya genelinden farklı eğilimlerin dikkati çektiği söylenebilir. Rakamlardan görülebileceği gibi, dikkati çeken en önemli noktalardan biri dünya genelinde diğer turunçgiller dışsatımı 20 yıllık bir periyodda %60 ın üzerinde artış gösterirken, ülkemizde %25 dolayında azalış göstermesidir. Kaplankıran (2011a ve b) , bu konuya dikkati çekmekte ve turunçgil yetiştiricilerinin belirli oranda diğer turunçgillere yönelmesinin ülkemiz turunçgil sektöründeki sıkıntıları hafifletebileceğini öne sürmektedir.

Kavak (2011), turunçgillerde en büyük alıcımızın Rusya ve Ukrayna olduğunu, Irak pazarının önemli bir potansiyele sahip bulunduğunu ve dikkatle takip edilmesi gerektiğini, turunçgil ihracatındaki başarının sürdürülebilmesi için dış pazarlardaki örgütlenmenin ve reklam faaliyetlerinin önemli olduğunu ayrıca, 40 yıldır kapalı olan Japonya'ya 2010-2011 sezonunda altıntop ihracatına başlandığını belirtmiştir. Anonim (2011a) tarafından Japonya pazarına girmek için uzun yıllardır süren çalışmaların altıntop ile aşıldığına dikkat çekilerek, Japon mevzuatına uygun olarak istenen kalitede ihraç edilecek altıntopun sağlam bir piyasa oluşturacağı, bunun ardından gerekli çalışmaları tamamlanan kiraz ve limonun da izinlerinin verileceği belirtilmiştir. Diğer yandan, altıntopun Japonya yolculuğunun başladığı, Japonya'nın ithal yasağını kaldırmasıyla AKİB in sürdürdüğü yoğun temasların ardından ilk altıntop ihracının gerçekleştiği ve yaş meyve sebze ithalatının Türkiye'nin sektördeki toplam ihracatı kadar

olan ülkenin kapısının böylece aralandığı bilirtilmektedir (Anonim, 2011b). Turunçgil ihracatımızda bazen yaşanan olumsuzluklarda, ülkemizdeki tür ve çeşit diversifikasyonuyla depolama ve muhafaza olanaklarının yetersizliği nedeniyle belirli bir dönemde pazardaki aşırı yığılmanın ve bazı ülkelerin pazardaki rekabet şanslarını artırabilmek için rekolte, kalite ve ekolojik koşulları hakkında gerçekleşenden farklı bilgiler sunmalarının etkili olabildiği Kurt (2011) tarafından öne sürülmüştür. Kaplankıran (2011a ve b) ise,son yıllarda dünyada yaşanan krizden her kesimin etkilendiğini, turunçgil dışsatımı yaptığımız ülkelerin iyi tarım tekniği ile üretilmiş ve HACCP standartlarıyla belgelendirilmiş turunçgil meyveleri istediğini, ülkemizde İTT standartlarıyla üretim yapan üretici sayısının beklenenin aşağısında olduğunu bildirmektedir.Araştırıcı ayrıca, dünya tüketicilerinin dalından koparıldıktan sonra fazla bekletilmemiş ve mümkün olduğu kadar kimyasal uygulanmamış taze turunçgilleri tercih ettiklerini belirtmektedir.

Dünya ve Türkiye'deki turunçgil verim ve tüketimleri Çizelge 3 te sunulmuş olup, son 20 yıllık süreçte dünya ortalama turunçgil verimi %11.72 oranında artış gösterirken, ülkemizde %70.24 oranında artış göstermiştir. Turunçgil meyveleri tüketiminde , aynı yıllarda dünya ortalamasında %26.25 ,Türkiye'de %90.74 oranında artış olmuştur. Türkiye turunçgil meyveleri tüketiminin dünya ortalamasının çok üstünde bir artış göstermesi arzulanan bir durum olmasına karşın, piyasanın yaşadığı sıkıntıların üretim artışına paralel bir tüketim talebi oluşmadığını gösterdiği Kaplankıran (2011a ve b) tarafından öne sürülmektedir. Araştırıcı ayrıca, ülkemizde sanayiye işlenen oranların belirli bir düzeyde artırılmasının arz talep dengesinin kurulmasına ve piyasanın sıkıntılarını azaltmaya olumlu katkı yapabileceğini belirtmektedir.

Turunçgil Sektörümüzün Sorunları ve Bazı Değerlendirmeler

Bahçe ürünleri ihracatımızın lokomotifi durumundaki turunçgiller tarımımızın temel sorunları olarak verim ve kalite düşüklüğü, sektördeki bilgi yetersizliği ve kirliliği, çeşit diversifikasyonunun yetersizliği, tür ve çeşitlerin ekolojik yerleşimindeki hatalar, ülkemize özgü çeşitlerle dünya pazarlarına giremeyişimiz, anaçlar konusunda yapılan çalışmaların üreticilere yayılmasındaki yetersizlikler, yeni tesislerin bir kısmında hala arındırılmış materyal kullanılmaması, kuruluşların veri-envanter eksikliği, araştırma kurumları-üretici-ihracatçı ilişkilerinin yetersizliği, satıcı-ihracatçı sayısının fazlalığı ve çok farklı niteliklerde olmaları, ürünün ihracatçı veya satıcıya satıldıktan sonra hiçbir sorumluluğunun kalmaması, meyvelerimize avantaj sağlayacak tavizlerin devlet tarafından sağlanmaması, sorunların her kuruluş bazında ferdi çözülmeye çalışılması. Üretici ve ihracatçılardaki organizasyon eksikliği, üreticilerin ihraç pazarlarındaki talep değişikliklerini izleyememesi, iç pazarlarda kalite ve standart kontrolünün olmaması, üreticilerin küçük ve çok sayıda olması ve kayıt tutmaması, iç pazarlarda organik ürün bilgisinin yetersiz bulunması, paketleme evlerinde aynı kalitede işlem yapılmaması, dışsatım için işlemlerin çokluğu ve uzun zaman alması, depolama olanaklarının yetersizliği nedeniyle iç-dış pazardaki yığılmalar, ihracat desteklerinin geç açıklanması nedeniyle bunun üreticiye yansımaması, üretici birliklerinin mali yönden zayıf oluşu, dışsatım için işlemlerin çokluğu ve uzun zaman alması, ihracat desteklerinin geç ödenmesi vb sayılabilmektedir (Tuzcu ve ark. 1995;Anonim, 2002 a,b,c; Özler, 2004; Çınar, 2004; Karabucak, 2004; Kaşka ve ark.,2005; Kaplankıran ve ark.,2005; Kaplankıran 2011a ve b; Kavak,2011; Kurt,2011).

Fransa'nın CIRAD-FILHOR kuruluşu tarafından yapılan bir araştırmada, Avrupa Birliğine yeni katılan 10 ülkenin yılda %4.5 büyüme oranı sağlaması halinde 16 yıl içerisinde AB ile aynı seviyeye ulaşabilecekleri ve 16 yıl içinde 2001 yılına göre fazladan 842000 tonluk turunçgil ithalatı yapmalarının beklendiği ve bu toplam içerisinde 610000 tonunun portakal, 142000 tonunun mandarin, 62000 tonunun limon ve 21000 tonunun altıntoptan oluşacağı öngörülmektedir (Anonim,2002b). Yine aynı kuruluşun raporunda önümüzdeki yıllarda AB ülkelerinde altıntop tüketiminde kayda değer bir artış olmayacağı, benzer bir durumun limon için de söylenebileceği yer almaktadır (Sayarı,2003a). Diğer taraftan, AB ülkelerinde Navel Late, Lane Late, Powel gibi göbekli portakalların geççi olmaları nedeniyle sofralık

tüketilen Valencia Late yerine tercih edildikleri ve bu eğilimin devam edeceği ve Valencianın tedricen tamamen sanayilik kullanımda yer alabileceği kabul görmektedir (Sayarı,2003b). Burada belirtilmesi gereken bir diğer konu ise, dünya pazarları incelendiğinde özellikle en büyük yönelimin olduğu küçük meyveli turunçgillerde(mandarinler) şubat ortası-mayıs sonu arasında üretim boşluğunun görülmesidir (Kaplankıran ve ark.,2005; Kaplankıran 2011b). Ülkemiz turunçgil yetiştiricilerinin dünyada arz boşluğu bulunan dönemde olgunlaşan mandarin çeşitlerine (Afourer, W. Murcott, Ortanique vb) yönelmelerinin iyi bir tercih olacağını, ancak bunların geççi olmaları nedeniyle don riski olmayan alanlar ile dona karşı önlem alınmış alanlarda tesis edilmesinin yaralı olacağını Demirkeser ve Kaplankıran (2010) belirtmişlerdir.

Yukarıda verilen üretim, ihracat, sektörün genel sorunları ve bazı değerlendirmelerden sonra dünya turunçgil sektöründeki eğilimlere değinmek yararlı olacaktır:

a)Dünya turunçgil sektörü tüketici tercihleri doğrultusunda son yıllarda kolay soyulabilir, aroması yüksek, küçük meyveli turunçgillere(mandarinler) yönelmiştir.

b)Yine tüketici tercihleri dikkate alınarak çekirdeksiz çeşitlere yönelim mevcuttur.

c)Araştırmalar ve ıslah çalışmaları, pazar boşluğu bulunan dönemlere yönelik çeşitler üzerinde yoğunlaştırılmaktadır.

d)İhracatta söz sahibi ülkeler, durumlarını koruyabilmek için tüketici talepleri ve pazar hareketlerine göre plantasyonlarında çok hızlı değişime gitmektedirler.

Öneriler

Dünya turunçgil sektöründeki gelişmeler dikkate alınarak, gelecekte sektörün çok daha iyi olacağı düşünmenin aşırı iyimserlik olacağı ve turunçgil üreticilerimizin turunçgil bahçesinin artık ömürlük bir yatırım olmaktan çıktığını, tüketici talepleri doğrultusunda bahçelerini zaman zaman yenilemek durumunda olduklarını kabul etmeleri gerektiği hatırlatılarak sektör için aşağıdaki öneriler yapılabilir:

a) Verimliliği artırmak için yeni tesislerin yarı sık dikim sistemiyle ve arındırılmış materyalle kurulması büyük yarar sağlayacaktır.

b) Üretimimizdeki artış projeksiyonlarda öngörülenlerden yüksek gerçekleşerek yıllık %3.5 düzeyinde olduğundan, hatta önümüzdeki 10 yıl içinde mevcut üretimin %70-80 oranında artacağı beklenildiğinden, AB turunçgil tüketim normları da göz önüne alınarak ihracatımızdaki artış oranı korunmalı ve yeni dış pazarlar oluşturulmalıdır.

c) Tüm türlerde çeşitliliğe gidilmelidir (göbekli portakallarda klasik Washington Navel yerine Navelina Navel, Navel Late Navel, Lane Late Navel, Spring Navel, Fukumoto Navel, Powel Navel vb; Satsumalarda yoğun üretimi yapılan Owari yerine Okitsu, Dabashi Beni,Clausellina, Miho Wase vb; Mandarinlerde Nules, Clemonpons, Or, Afourer (Murcott, W.Murcott, Delite), Ortanique tangor-Mandora, Tango vs ; Valencialarda Midknight, Rohde Red; Altıntoplarda Oroblanco(Sweety) vb.

ç) Türkiye, son yıllardaki beslenme ve pazar trendlerini göz önüne alarak kan portakalları üretimini artırmalıdır (Moro,Cara Cara, Sanguinella vb).

d) Ülkemizin,olgunlaşma zamanı ve kalitesi düşünüldüğünde üretimi gerileyen Yafa (Shamouti) üretimini geliştirmesi yararlı olacaktır.

e) Yeni tesislerde yetiştiriciliği olmayan tür ve çeşitlere yönelim turunçgil sektörünün geleceği açısından fayda getirecektir. Bu bağlamda şadok (dilim konservesi ve sanayi amaçlı), kamkat (turizm, süs bitkisi ve ihracat amaçlı) ve laym (turizm, ihracat ve iç tüketim amaçlı) üretimine geçilmesi sağlık verilebilir.

f) Turunç, ağaç kavunu ve bergamot reçeli iç ve dış piyasada aranan reçellerdendir. Turunçgil üreticilerinin küçük ve orta ölçekli işletmeler halinde bu türlerin üretimi ve reçelini işlemeleri iyi seçeneklerden birisi olup, özellikle turuncun meyve suyu ekşi, çiçek ve sürgünleri uçucu yağ elde edilerek değerlendirildiğinden, bu amaçlı kapama bahçeler önerilebilir.

g) İç tüketimi artırıcı tedbirler geliştirilmelidir (TRT, basın, turizm, eğitim ve sağlık kuruluşlarının işbirliğiyle).

ğ) Üreticiler organize olarak, üretim ve pazarlama sorunlarını çözecek araştırmalar için kaynak oluşturmalı, iç ve dış pazardaki hareketleri ve değişimleri takip edebilecek ve bunu anında üreticilere aktarabilecek sistemi kurmalıdırlar.

h) Son yıllarda dünyanın sağlıklı üretilmiş ürünlere yönelimi nedeniyle turunçgiller, mutlaka GLOBAL GAP-EUREP GAP (iyi tarım uygulamaları) ilkelerine göre üretilmeli ve bu ilkeler sektörün ulusal politikası olmalıdır. Ayrıca, şartları uygun olan işletmelerin belirli oranda organik üretim yapması yararlı olacaktır.

ı) Meyer limonu üretim artışındaki hedefin belirlenmesi ve arındırılmış olduğundan emin olunmayan Meyer fidanlarının bahçeye sokulmaması (Tristeza riski) yararlı olacaktır.

i) Türkiye'nin, ihracat ve iç tüketim şansı olan 20-25 bin ton Oroblanco altıntopu üretimini hedeflemesi doğru bir hedef olabilecektir.

j) Yediveren ve Interdonato limonlarında verimlilik çok büyük varyasyon gösterdiğinden, fidan alırken dikkatli olmak gerekir.

k) Altıntop üretiminde ısrarcı olanlara Rio Red önerilebilir.

l) Sanayiye işlenen oranın artırılması önemli yararlar sağlayacaktır.

m) Üretim artışında frene basılması sektörün rahatlamasına neden olacaktır.

n) Ülkemizde anaçlar konusunda bir hayli bilgi birikimi mevcuttur. Bu birikimden daha fazla yararlanılması ve Tristeza da düşünüldüğünde limonlar hariç Carrizo sitranjının yaygınlaştırılması yararlı olacaktır.

Kaynaklar

Anonim. 2002a. Yaş Meyve Sebze Sempozyumu. 11 Mayıs 2002, Mersin. Birlikte, 4(14):9-11.

----------2002b. Uluslararası Kalite ve Gıda Güvenilirliği Standartlarının Akdeniz Ülkeleri Yaş Meyve Sebze Ürünleri Rekabet Gücü Üzerine Etkileri. Birlikte, 4(15):21-22.

----------2002c. Türkiye'de Turunçgil Tarımı ve Dış Ticaretinde Sorunlar. Birlikte, 4(13):26-28.

----------2011a. Narenciye Tanıtım Atağı Hız Kesmiyor.Akib Aktüel,1: 14-15.

----------2011b. Greyfurdun Japonya Yolculuğu Başladı. Akib Aktüel, 2:15.

Çınar, A. 2004. Ülkemiz Turunçgil Tarımının Yapısı ve Son Yıllardaki Bazı Gelişmeler. CineTarım, 7(57):14-17.

Demirkeser,T.H., Kaplankıran, M. 2010. Mandarin Sektöründe Çeşit Dinamizminin Önemi ve Bazı Çeşitler. Tarım Türk, 5(26):30-37.

FAO. 2009a. http://www.fao.org/ Statistical Databases / FAOSTATE- Agriculture / Agricultural Production.

-------.2009b. http://www.fao.org / Statistical Databases / FAOSTATE – Agriculture / Trade Indices

Kaplankıran, M., Demirkeser, T.H., Toplu, C., Yıldız, E., 2005. Dünya Turunçgil Yetiştiriciliğindeki Eğilimler ve Türkiye İçin Öneriler.AB Yolunda Türk Narenciye Sektörü Zirvesi, 20-21 Mayıs 2005, Mersin, 7s.

Kaplankıran, M. 2011a. Turunçgiller Sektöründeki Gelişmeler ve Bazi Değerlendirmeler. 1. Uluslar Arası Erzin Narenciye, Kültür ve Sanat Festivali, Narenciye Üretim ve Pazarlamasında Yeni Stratejiler Paneli, 8 Ocak 2011,Erzin,Hatay.

---------- 2011b. Narenciye Üretimi ve Dış Ticaret Sorunları. Tarım-Çevre-Gelecek Sempozyumu, 13 Ocak 2011, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara.

Karabucak, F. 2004. Turunçgil Sektörünün Başlıca Problemleri. CineTarım, 7(54):8.

Kaşka, N., Güleryüz, M., Kaplankıran, M., Kafkas, S., Ercişli, S., Eşitken, A., Aslantaş, R.,Akçay, E.,2005. Türkiye Meyveciliğinde Üretim Hedefleri. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005, Ankara, 1:519-549.

Kavak, A. 2011. Turunçgiller İhracatında Yeni Stratejiler. 1. Uluslar Arası Erzin Narenciye, Kültür ve Sanat Festivali, Narenciye Üretim ve Pazarlamasında Yeni Stratejiler Paneli, 8 Ocak 2011,Erzin,Hatay.

Kurt, C. 2011. Turunçgiller Üretim ve Pazarlamasındaki Yeni Gelişmeler. 1. Uluslar Arası Erzin Narenciye, Kültür ve Sanat Festivali, Narenciye Üretim ve Pazarlamasında Yeni Stratejiler Paneli, 8 Ocak 2011,Erzin,Hatay.

Özler, A. 2004. Türk Narenciyesi, Dünya Pazarındaki Konumu ve Geleceği. CineTarım, 7(54):6-7.

Sayarı, A.Ş. 2003a. Dünyada Turunçgil Çeşitleri ve Pazarlama Hareketleri. Birlikte, 5 (18):26-28.

---------- 2003b. 2003-2004 Sezonu Narenciye Rekolteleri Belli Olurken. Birlikte, 5(18):3

Tuzcu, Ö., Erkan, O., Emeksiz, F., Şengül, H., Hızal, A.Y., Şeker, M., Kaplankıran, M., Ulubelde, M., Yeşiloğlu, T., Akaya, F. 1995. Turunçgil Meyveleri Üretim ve Tüketim Projeksiyonları. Türkiye Ziraat Mühendisliği IV. Teknik Kongresi, 9-13 Ocak 1995, Ankara: 621-627.

Çizelgeler ve Şekiller

Çizelge 1. Dünya ve Türkiye turunçgil üretimindeki gelişmeler(1000 ton)

Dünya	Portakal	Mandarin	Limon Laym	Altıntop Şadok	Diğerleri	Toplam
1990	49704.9	12540.7	7248.3	4073.1	3890.2	77457.2
2009	67601.6	30587.8	13949.6	4496.9	7778.2	124414.7
Artış(%)	36.0	143.9	92.4	10.4	99.9	60.6
Türkiye						
1990	735.0	345.0	357.0	33.0	4.0	1474.0
2009	1689.9	846.4	783.6	190.9	2.9	3513.0
Artış(%)	129.9	145.3	119.5	478.7	-27.5	138.4

Çizelge 2.Dünya ve Türkiye turunçgil ihracatındaki gelişmeler (1000 ton).

Dünya	Portakal	Mandarin	Limon Laym	Altıntop Şadok	Diğerleri	Toplam
1990	4258.3	1416.9	1024.1	930.2	27.0	7456.5
2009	5647.1	3776.6	2399.0	1143.3	43.7	13009.7
Artış(%)	32.6	166.5	134.3	22.9	62.2	69.9
Türkiye						
1990	79.6	115.5	125.1	36.8	0.04	357.5
2009	161.7	301.3	221.8	130.2	0.03	815.1
Artış(%)	103.2	160.9	77.3	253.6	- 25.0	128.3

Çizelge 3. Dünya ve Türkiye'de turunçgil verim ve tüketimleri.

	Verim(ton/da)		Artış(%)	Tüketim(kg/kişi)		Artış(%)
	1990	2009		1990	2009	
Dünya	1.28	1.43	11.72	14.70	18.56	26.25
Türkiye	2.05	3.49	70.24	19.78	37.73	90.74